

vereniging tot herstel van zorg rond dood en rustplaats

de Terebinth
Nieuwsbrief

Augustus 1993

AGENDA (onder voorbehoud)

- t/m 22 augustus expositie Dalfsen
- 28 augustus excursie Apeldoorn
- 18 september symposium en aansluitend een excursie naar Oud Eik en Duinen in Den Haag
- t/m 30 september Tentoonstelling "De Dodenkoets" in Leek
- 2 oktober excursie Nijmegen
- 9 oktober Vergadering Raad van Advies
- 6 november Algemene Ledenvergadering in Utrecht en aansluitend een excursie naar de begraafplaats Soestbergen
- december Lezing aan de hand van dia's door de heer G. Keuzekamp, waarna aansluitend een excursie naar de RK Begraafplaats in Den Haag plaatsvindt.

COLOFON

De Terebinth Nieuwsbrief
jaargang 7, nummer 4

De Terebinth Nieuwsbrief is een informatieblad ten behoeve van de leden van Vereniging de Terebinth

Redactie:

Roy P. de Beunje, Josée Bionda, Sytse de Boer, Wim Cappers, Paola Pisu en Cees van Raak

Opmaak: Joyce Blankestijn

Redactie en secretariaatsadres:
Dodeweg 31
3832 RE Leusden

Inleveren kopij voor Nieuwsbrief
jaargang 7, nummer 5 vóór 1 oktober 1993

Foto voorkant:

"Treurende vrouw" door Hans van Coevorden
Fotograaf: Jona Huizing

Het Terebinth-lidmaatschap kost voor personen f 35,- per jaar (voor een familielid f 15,- per jaar). Organisaties betalen f 100,- per jaar. Het lidmaatschap wordt automatisch verlengd, tenzij schriftelijk bericht van opzegging vóór 1 november is ontvangen.

INHOUDSOPGAVE

- 3 Verslag excursie Laken
- 4 Van woede naar droefheid
- 6 Nieuws
- 7 Uit de media
- 8 Excursie Nijmegen
- 9 Symposium over moderne graftekens
 Excursie Den Haag

- 10 Priesterkelder
- 11 Recensies
- 14 (E)motions
- 15 Excursie Apeldoorn
 Verenigingsnieuws

VERSLAG EXCURSIE LAKEN (BELGIE)

Het kerkhof van Laken, gelegen bij Brussel, wordt wel het Père Lachaise van België genoemd. Geheel terecht, zoals we op 6 juni jl. mochten ontdekken. Dit kerkhof, acht hectaren groot, is van oorsprong verbonden met de parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw (13de eeuw, waarvan het koor als kapel behouden bleef). De aanpalende, sierlijke Sint Barbarakapel uit de 15de eeuw is gelukkig nog in haar geheel aanwezig. Er werd dus al heel vroeg begraven, maar de oudste, nog resterende grafsteen stamt 'pas' uit 1649, behorende aan Antoon Gillis, armenmeester en kerkmeester van de parochie. Het jaar 1850 zou van doorslaggevende betekenis worden voor het kerkhof. De jong gestorven koningin Louise Marie had als uitdrukkelijke wens om in de parochiekerk van Laken te worden bijgezet. Op dezelfde dag dat de plechtige uitvaart in de Sint Barbarakapel plaatsvindt, besluit het Belgische parlement tot de bouw van een nieuwe kerk die tot mausoleum van het koningshuis zou gaan dienen. Daarop werd de aloude parochiekerk buiten gebruik gesteld en grotendeels gesloopt. Van 1854 tot 1872 wordt er naar ontwerp van architect Joseph Poelaert aan de kerk gebouwd. Hoewel in augustus 1872 gewijd, staat het gebouw er heden ten dage nog steeds onafgewerkt bij. Voor het kerkhof zelf worden al in 1850 omvangrijke plannen ter uitbreiding voorgelegd. Omstreeks 1880 legt men op initiatief van de Lakense burgemeester Emile Bockstaël de unieke, ondergrondse grafgalenijen aan, die rond 1920 naar het ontwerp van de stadsarchitect François Malfait (hij tekende ook voor de huidige hoofdingang aan het Onze-Lieve-Vrouwvoorplein) vergroot worden. En zo kan de bezoeker letterlijk onder de grond, onder de bovengrondse paden, langs de nissen lopen waar de doden in rusten.

Boven de grond staan de corresponderende grafmonumenten. Dik glas, aangebracht in de paden, zorgt voor lichtinval.

Al met al werd het kerkhof zeer geliefd bij de toenmalige Belgische elite, en dat is te zien aan de vele monumentale graven.

Onze bekwame gidsen, Mark Celis en Lode de Clercq van de zustervereniging Epitaaaf (gevestigd in het aangrenzende, voormalige atelier van de beroemde beeldhouwer Salu), leidden ons langs de indrukwekkende bouwsels, waar veel interessants over te vertellen bleek. Een monument kreeg daarbij terecht de nodige aandacht: dat van de familie Ghémar. Bij de opzienbarende restauratie ervan was Lode de Clercq nauw betrokken (hij schreef erover in 'Monumenten & Landschappen', mei/juni 1992; Mark Celis is mede-auteur van de informatieve gids over het kerkhof die aldaar te koop is).

Over het tweede deel van onze Lakense dag kan ik kort zijn: het bezoek aan de koninklijke crypte viel tegen. Op zich is de crypte zeker interessant om te bekijken, maar de graven van de leden van het Belgische koningshuis Saksen-Coburg-Gotha bleken identieke, kalkstenen bouwsels te zijn. Niets speciaals, zelfs niet vanwege de nog immer geliefde koningin Astrid van Zweden, de moeder van koning Boudewijn, die in 1935 op 30-jarige leeftijd bij een auto-ongeluk om het leven kwam. Op het moment dat ik dit schrijf, staat in de krant dat koning Boudewijn, die 31 juli jl. op 62-jarige leeftijd in de Zuid Spaanse vakantieplaats Motril overleed, zaterdag 7 augustus begraven zal worden in Brussel. Zijn stoffelijk overschot komt dan te rusten bij zijn familie: Leopold I (1790-1865), Leopold II (1835-1909), zijn grootvader Albert I (1875-1934), zijn moeder Astrid (1905-1935) en zijn vader Leopold III (1901-1983). 🐾

VAN WOEDE NAAR DROEFHEID

Reacties op de dood van Lodewijk XIV en Boudewijn I

In een speciale uitgave van het *Belgisch Staatsblad* werd op zondag 1 augustus 1993 officieel en zonder omwegen gemeld: "De Koning is dood!". Het plotselinge overlijden van koning Boudewijn de vorige avond om 21.30 op zijn Spaanse vakantieverblijf hield het Belgische volk toen al uren in zijn greep. De bevolking was bedroefd over het heengaan van haar staatshoofd. Op het eerste gezicht is dit merkwaardig. Is België niet het land dat onlangs van eenheidsstaat tot federatie is omgevormd? Werd Boudewijn in het land van Vlamingen, Walen, Duitstaligen en Brusselaars niet de enig overgebleven Belg genoemd? Een vergelijking met reacties op het overlijden van de Franse koning Lodewijk XIV in 1715 biedt enig inzicht in het verdriet van België.

Lodewijk was nog geen vijf jaar oud, toen hij in 1643 zijn overleden vader opvolgde. Dit was geen bezwaar. Gezien het belang van de vorst voor de samenleving gold immers boven alles: "De koning is dood, leve de koning". De beklimming van de troon door de kleine Lodewijk kwam niet op een gemakkelijk moment. Frankrijk was juist bezig uit een diep dal omhoog te kruipen. In de voorbije jaren was de macht van edelen en Hugenoten met veel moeite gebroken. Tijdens Lodewijk's jonge jaren verdween, dank zij de inspanningen van zijn raadsheer kardinaal Mazarin, de invloed van lokale machthebbers en protestanten vrijwel geheel. Op het moment dat Lodewijk in staat was zelf te regeren, was alles en iedereen aan de koning ondergeschikt gemaakt. Als vertegenwoordiger van God regeerde hij met absolute macht over Frankrijk onder de lijfspreuk: "L'état, c'est moi". Het zichtbare centrum van zijn heerschappij werd het paleis van Versailles, waar de eens zo opstandige adel zich in het hofleven rond de Zonnekoning stortte. In 1685 herriep Lodewijk het Edict van Nantes, waardoor de Hugenoten hun laatste restje godsdienstvrijheid kwijtraakten. Ter meerdere eer en glorie van zichzelf maakte Lodewijk veelvuldig gebruik van het koninklijk voorrecht om zich op pleinen in ruitersandbeelden te laten vereeuwigen. Hij probeerde intussen de macht van Frankrijk en daarmee van zichzelf te vergroten door zijn buurlanden te beoorlogen.

Toen Lodewijk in 1715 te Versailles op sterven lag, gaf hij zijn opvolger de raad minder oorlogen te voeren. Aan het eind van zijn lange en strijdlustige koningschap moet hij toch hebben gemerkt dat zijn macht niet onbegrensd was. De oorlogen konden slechts met behulp van impopulaire belastingen worden gefinancierd. Na zijn overlijden sprak de katholieke geestelijkheid de gebruikelijke lijkredes uit. Zoals gewoonlijk uitte ze lof aan het adres van de overleden koning. Dit was niet zo verwonderlijk, omdat de sprekers door de regent van de eveneens nog zeer jonge Lodewijk XV waren aangewezen. Het koningschap mocht geen schade oplopen. Feitelijk treurden weinigen om de dood van Lodewijk XIV. De leden van het hof waren druk bezig hun machtsposities rond de nieuwe koning veilig te stellen. Alleen zij die er volgens de etiquette echt niet onderuit konden, namen deel aan de rouwstoet van Versailles naar de abdij van Saint-Denis, waar de Franse koningen werden begraven. Het volk hoopte van zijn kant dat na de dood van Lodewijk XIV aan de drukkende belastingen een eind zou komen. Daarom vierden sommigen feest en schreef iemand 's nachts zelfs op de deur van de abdij van Saint-Denis: "Zowel in Saint-Denis als in Versailles heeft hij geen hart en ingewanden". Dit was een toespeling op het balsemen van het stoffelijk overschot van koningen, waarbij de snel ontbindende delen uit het lichaam werden gehaald.

Het koningschap van Boudewijn leek in sommige opzichten wat op dat van Lodewijk XIV. Beide waren nog jong, toen ze in moeilijke tijden koning werden. Nadat Leopold III zich vanwege zijn bedenkelijke rol tijdens de Tweede Wereldoorlog onmogelijk had gemaakt, kwam Boudewijn twintig jaar oud als oudste zoon in 1950 op de troon. Door deze koningskwestie waren de gemoederen zo verhit geraakt dat tijdens zijn eedsaflegging als koninklijke prins de communist J. Lahaut "Vive la république" riep. Een week later werd deze republikein door tegenstanders vermoord. De last van het koningschap drukte zwaar op de schouders van Boudewijn, die vanwege het verongelukken van zijn moeder koningin Astrid in 1935 al geen makkelijke jeugd had gehad. De jonge vorst werd daarom de trieste koning genoemd. Pas tijdens zijn eerste reis naar de Belgische kolonie Kongo in 1955 zou het volk hem voor het eerst hebben zien lachen. Zijn huwelijk met de Spaanse prinses Fabiola vormde in 1960 een volgend

lichtpunt, dat echter al spoedig door kinderloosheid werd overschaduwd.

Eerst in de jaren zeventig en tachtig slaagde Boudewijn erin zijn koningschap enige inhoud te geven. Zijn Nederlandse kinderjuffrouw Margaretha Kooperberg-De Jong had hem in zijn jeugd voorgehouden, dat hij als koning alle problemen van zijn onderdanen kon oplossen. In tegenstelling tot de absolute monarchie ten tijde van Lodewijk XIV was dit in een grondwettelijke monarchie vanzelfsprekend onmogelijk. Wellicht kan zijn initiatief tot de oprichting van de Koning Boudewijnstichting voor hulpbehoevenden in 1976 toch als een poging in die richting worden gezien. Voor het overige kon Boudewijn slechts accepteren dat politici het belang van België lieten afbrokkelen. In 1960 werd Kongo onafhankelijk en het door de taalstrijd verscheurde land werd in 1988 tot een federatie omgevormd. Eén keer liet Boudewijn zien dat zelfs een constitutioneel monarch niet alles slikt. Als kinderloos echtgenoot en gelovig katholiek weigerde hij in 1990 een vrijere abortuswet te ondertekenen. Deze crisis werd echter op diplomatieke wijze opgelost, door de koning voor één dag te laten aftreden, zodat de ministerraad de koninklijke handtekening onder de wet kon plaatsen. Deze opmerkelijke gebeurtenis tekende echter het grote morele gezag dat de koning vooral via televisietoespraken onder de bevolking had opgebouwd. Waar politici meningsverschillen slechts via de versnippering van macht konden bijleggen, groeide het prestige van de koning met uitspraken over bijvoorbeeld gemeenschapszin.

Toen Boudewijn na een lange regeringsperiode onverwacht overleed, bleek hoe geliefd deze monarch zonder macht eigenlijk was. Mensen kwamen spontaan bloemen bij de paleizen te Brussel en Laken leggen. De verkoop van Belgische vlaggen steeg met sprongen. Televisie en kranten besteedden uitgebreid aandacht aan zijn overlijden. Hoewel over de doden vaak niets dan goeds wordt gezegd, was het overzicht van het vele werk van hem en Fabiola indrukwekkend. Uit interviews bleek dat de koning door zijn eenvoud, vriendelijkheid, luistervaardigheid en moreel gezag zeer bemind was geworden. Naast het overlijden kreeg de opvolging van Boudewijn veel aandacht. De nieuwe koning staat niet zoals in het absolutistische Frankrijk ogenblikkelijk klaar, maar moet volgens de Belgische grondwet binnen tien dagen de eed voor Kamer en Senaat afleggen. Vanwege het kinderloze huwelijk van Boudewijn kwam diens jongere broer Albert als eerste in aanmerking. Algemeen werd echter aangenomen dat diens oudste zoon Filip de eed zou afleggen. Gezien de grondwetswijziging van 1990 die ook vrouwelijke opvolging mogelijk maakte, werd zelfs niet uitgesloten dat Albert's dochter Astrid koningin zou worden. Premier Jean-Luc Dehaene maakte snel een einde aan de speculaties. Albert zou zijn broer opvolgen. Zo zou de nog jonge Filip meer tijd krijgen zich op zijn koningschap binnen de broze politieke structuur van België voor te bereiden.

Nadat het lichaam van Boudewijn ondertussen in Spanje was gebalsemd, werd het naar België gevlogen en onder grote belangstelling met een rouwwagen naar het paleis te Laken vervoerd. De enige wanklank vormde het wegblijven van het Vlaamse Blok tijdens de zitting van de kamer, waar premier Dehaene het overlijden officieel kwam melden. Deze politieke partij streeft immers naar de onafhankelijke republiek Vlaanderen. Op 4 augustus werd het stoffelijk overschot van Boudewijn, opnieuw onder grote belangstelling naar het paleis te Brussel overgebracht. Hier nam de anders zo verdeelde Belgische bevolking drie dagen lang massaal afscheid van de overleden koning. Boudewijn werd op 7 augustus na de uitvaartmis in de Sint-Michielskathedraal in de koninklijke crypte te Laken bijgezet.

Het verdriet om de dood van de Belgische koning is zo minder curieus, als ze op het eerste gezicht leek. Lodewijk XIV oogstte als absoluut monarch door het uitschakelen van alle oppositie en het voeren van vele oorlogen bij zijn dood onverschilligheid en zelfs woede. Boudewijn riep als constitutioneel monarch in een uiteenvallende staat als symbool van eenheid juist droefheid op.

WIM CAPPERS.

De gegevens betreffende de dood van Lodewijk XIV zijn afkomstig uit: Papenheim, M. *Erinnerung und Unsterblichkeit. Semantische Studien zum Totenkult in Frankreich. Sprache und Geschichte XVIII. Stuttgart, 1992.* 20

NIEUWS

Ontheemde krijgt geen gratis bidprentje

In tegenstelling tot andere groepen asielzoekers is het verblijf van ontheemden gericht op terugkeer naar eigen land of regio. Ontheemden hebben volgens WVC de intentie slechts tijdelijk in Nederland te verblijven. De gemeenten die vluchtelingen uit het voormalige Joegoslavië binnen hun grenzen krijgen, hebben intussen kennis genomen van de regels die voor de ontheemden gelden. Niet onbelangrijk voor de gemeentekas is wat wel en wat niet vergoed mag worden. Gemeenten ontvangen een onkostenvergoeding voor gemaakte kosten van 3 procent van de uitgekeerde bedragen. Deze bedragen worden geregeld in de Tijdelijke Regeling Opvang Ontheemden, die op 1 augustus j.l. van kracht is geworden.

In grote lijnen zijn de vergoedingen van buitengewone kosten, kleedgeld (eenmalig Fl 150,=) en zakgeld (Fl 20,= per persoon per maand) dezelfde als voor asielzoekers in asielzoekerscentra.

Buitengewone kosten zijn: een bril (op medisch voorschrift, montuur maximaal Fl 75,=) en de geneeskundige en overige kosten (bijdrage Fl 250,=) bij een bevalling. De kosten van de begrafenis of crematie van ex-Joegoslaven worden tot een maximum van Fl 4.200,= vergoed.

*Geen vergoeding wordt verleend voor de kosten van grafrechten, bidprentjes, een koffiemaaltijd e.d. en de premie voor een begrafenisverzekering".
(uit: NRC)

Rumoer om begraafplaats

Rabbi Abraham Goldman uit Londen maakte een reis naar de voormalige joods-orthodoxe begraafplaats in Hamburg, waar particuliere investeerders een winkelcentrum willen bouwen.

Hij is een van de acht orthodoxe joden uit België, Zwitserland, Engeland, Frankrijk en de Verenigde Staten die speciaal naar Hamburg zijn gekomen om zich op de hoogte te stellen van de problemen die rond het terrein zijn gerezen. Het terrein was sinds de 17e eeuw een joods-orthodoxe begraafplaats, die door de nazi's is verwoest. Nadat de joodse gemeenschap het terrein van de naoorlogse Hamburgse regering weer terug had gekregen, heeft de joodse beheer organisatie het terrein vervolgens aan particuliere investeerders verkocht.

Volgens joodse wetten blijft een begraafplaats altijd een begraafplaats en is het ontoelaatbaar dat de graven door graafwerkzaamheden overhoop gehaald worden. De hoofdbouwwaarde Peter Voss heeft de werkzaamheden laten onderbreken vanwege de protesten. Sommige demonstranten hadden bedreigd zich voor de graafmachine te werpen. (uit: de Telegraaf)

Expositie Dalfsen - Tijd en Tekens

In de afgelopen vijf jaar heeft de beeldend kunstenaar Frans Epping zich meerdere malen beziggehouden met het thema "dood en symboliek".

Het project Tijd en Tekens gaat over de relatie tussen de synagoge en het joodse kerkhof te Dalfsen. Beide zijn vaak de enige visuele herkenbare tekens die blijf geven van joodse cultuur binnen een stad of dorp.

"De symboliek die gebruikt wordt op de begraafplaats is altijd van groot belang geweest en omvat een schat aan emotionele waarden. Tegenwoordig zijn de meeste mensen zich daar niet van bewust. Zij kennen de betekenis niet of nauwelijks meer. Om de mensen weer bewust te maken van deze vergane symboliek, vertrek ik bij mijn werk juist vanuit deze mythische tekens, die ik vind op de grafstenen en opschriften.

Oude symbolen werken inspirerend op mij. Niet alleen door de vraag waar ze vandaan komen, maar ook door de betekenis ervan. In mijn werk ontstaan nieuwe symbolen met nieuwe betekenissen, waarbij op een eigentijdse en persoonlijke manier de relatie tussen het joodse kerkhof en de synagoge hersteld wordt.

De objecten zijn uitgevoerd in grafische technieken op hout en worden als ruimtelijke installatie gepresenteerd.

(Tijd en Tekens is te bezichtigen van 17 t/m 22 augustus in de Synagoge, Julianastraat in Dalfsen)

Uit de media

Grafvondst in Egypte

Egyptische archeologen hebben in de buurt van de piramides van Gizeh een 3200 jaar oud graf gevonden dat bestaat uit vier ondergrondse kamers en een met kalkstenen geplaveid binnenhof. De tombe, die schuil ging onder de heuvel waartegen het dorpje Aboe Sir is gebouwd, zou volgens de directeur van de Egyptische Dienst voor Oudheden onderdeel kunnen zijn van een grotere necropool. Een van de gepleisterde kamers van het graf is versierd met zwart-witte figuren uit de godenwereld en inscripties uit het 'Boek der Poorten', een boek met spreuken om de ziel door de onderwereld te leiden. Andere vondsten maken duidelijk dat het graf werd gebouwd voor Nakh-Min, wagenopzichter en ambassadeur van farao Ramses II van het Nieuwe Rijk (13de eeuw v. Chr.). Het graf van Aboe Sir is de eerste vondst in deze omgeving die dateert uit het Nieuwe Rijk. De nabijgelegen piramides van Gizeh en de tombes bij Sakkara zijn allemaal gebouwd onder de farao's van het Oude Rijk, wier heerschappij 5000 jaar geleden begon. (bron: NRC 24 mei 1993)

Een rouwadvertentie met foto en een spotje op RTL 4

Tussen de uniform opgemaakte rouwadvertenties van het Algemeen Dagblad, de Telegraaf, Trouw, NRC Handelsblad en het Parool verscheen op 14 juli een opmerkelijke uitvoering: de advertentie voor journalist Edwin Bakker bevatte, naast een tekst, ook een foto van de overledene. De Volkskrant plaatste wel de tekst van de advertentie, maar weigerde de foto af te drukken.

Edwin Bakker overleed op 31-jarige leeftijd aan de gevolgen van aids. Een van zijn laatste wensen was een rouwadvertentie met foto, om daarmee 'een taboe' te doorbreken, en de aandacht voor aids weer aan te wakkeren. Op de dag van zijn begrafenis werd tevens door RTL 4 een anti-aids-spot uitgezonden die door Bakker zelf werd bedacht.

Vreemd dat uitgerekend de Volkskrant, de krant waarin de meeste advertenties van mensen die aan aids zijn overleden verschijnen, de foto heeft geweigerd. Overigens is het slechts een keer eerder voorgekomen dat in de Nederlandse dagbladen een rouwadvertentie met foto verscheen; die van de bekende impresario Paul Ackett. Daarentegen drukt de Gay-krant al zes jaar foto's bij advertenties af. In Belgische, Franse en Duitse kranten is dit heel normaal. (Bron: Trouw 15 juli 1993)

Adriaan Morriën:

"Tsja, ik ga waarschijnlijk binnen een paar jaar dood. Het is ook een grote weldaad om dood te gaan. Mensen zijn niet dankbaar genoeg dat ze dood gaan! De spanning zou er toch af zijn als niemand meer dood ging! Alle godsdiensten hebben mensen met de dood gehanteerd, alle verzuimden te vertellen dat eindigheid een van de grootste attracties van het leven uitmaakt. De dood is een beul, hij maait je neer, maar hij is ook een bevrijder."

(Interiew in Trouw 8 juli 1993)

Curieus nieuws: Britten willen 'groen' kerkhof

Milieu-activisten in Noord-Engeland willen een dodenwoud opzetten, waar lijken onder bomen komen te liggen om voor vruchtbare grond te zorgen. Het is de activisten een doorn in het oog dat zoveel lichamen worden 'verkwist' bij crematies en op kerkhoven, zo bericht vandaag de gerenommeerde Britse krant The Guardian. Volgens de initiatiefnemer, galeriehouder Jeremy Ribton uit Leeds, is het de bedoeling dat klanten van te voren een boom uitkiezen. Op het graf zelf komen allerlei wilde bloemen, en, indien gewenst, is er ook de mogelijkheid voor een kleine paddestoel uit glas, hout of koper met daarop gegraveerd naam en andere gegevens van de overledene.

(Uit de Zwolse Courant van 2 augustus jl.)

Joodse begraafplaats Den Haag

Op zondag 12 september 1993, de dag na de Open Monumentendag, zal wederom de Joodse begraafplaats aan de Scheveningseweg te Den Haag worden opengesteld en wel van 13.00 tot 16.00 uur. Documentatiemateriaal zal aanwezig zijn en er zullen rondleidingen worden gehouden. De vorig jaar in de zogenaamde VOM-reeks van de Afdeling Monumentenzorg van de gemeente Den Haag verschenen publikatie over de geschiedenis en de restauratie van de begraafplaats zal verkrijgbaar zijn à f 26,50. **HEREN DIENEN DE BEGRAAFPLAATS MET BEDEKT HOOFD TE BETREDEN!**

EXCURSIE NIJMEGEN

Op zaterdag 2 oktober (NIET op 18 september!) vindt de excursie naar Nijmegen plaats. Het door de werkgroep 't (te) behouden Kerkhof en Wim Vlaanderen opgesteld programma luidt als volgt:

10.45 Aankomst in het Gemeentearchief, Mariënborg 95, Nijmegen.

11.00 Rondleiding tentoonstelling aldaar 'Graven in het verleden; R.K. begraafplaats Daalseweg in beeld gebracht'.

11.45 Bezoek fototentoonstelling 'Begraven in Nijmegen' in het nabijgelegen Gemeentelijk Informatiecentrum.

12.45 Lunch in het wijkcentrum Daalsehof, Daalseweg 115.

13.45 Bezoek begraafplaats Stenekruisstraat met gids drs. A. Wolf.

14.30 Bezoek begraafplaats Daalseweg, met drie soorten gidsen: Els van Koolwijk (monumenten), Bart Janssen (historie), Marcovan Wieringen (natuurbeheer).

16.00 Einde excursie.

Deelname na opgave bij het Terebinth-bureau, Dodeweg 31, 3832 RE Leusden. Telefoon: 033-653380 (di-do). Kosten p.p. f 12,50, kontant te voldoen vóór de lunch.

SYMPOSIUM OVER MODERNE GRAFTEKENS

Zaterdag 18 september te Den Haag

Terebinth organiseert samen met Galerie Magenta het symposium "Moderne graftekens; aan welke eisen moeten ze voldoen?".

10.45 uur Ontvangst in het wijkgebouw ELTHETO, Azaleastraat 2 annex de Bethlehemkerk aan de Laan van Meerdervoort (voor bereikbaarheid zie vorige Nieuwsbrief pagina 25)

11.00 uur "De geschiedenis van het grafteken" door de heer Wim Cappers, cultuurhistoricus

11.30 uur "Vormgeving van het (moderne)grafteken" door de heer Huub Kortekaas, beeldend kunstenaar

12.00 uur Paneldiscussie aan de hand van stellingen over de toepassingsmogelijkheden van beeldende kunst op graftekens en de eisen/regels waaraan dergelijke graftekens moeten voldoen willen ze geplaatst kunnen worden

13.00 uur Lunch en bezichtiging foto-expositie mbt het onderwerp

14.00 uur Bezoek aan de expositie "Gedenk Tekens" op de begraafplaats Oud Eik en Duinen (± 10 minuten lopen vanaf de kerk)

Belangstellenden vragen wij zich op te geven bij het Terebinthbureau, Dodeweg 31, 3832 RE Leusden tel: 033 - 653380.

EXCURSIE DEN HAAG

Na het symposium op 18 september wordt u in de gelegenheid gesteld om aan een excursie mee te doen op de begraafplaats Oud Eik en Duinen. Gastheer en rondleider die dag is de heer L. Jol.

Hierbij enige informatie over deze dodenakker.

Begraafplaats Oud Eik en Duinen

In 1234 werd graaf Floris IV van Holland tijdens een toernooi gedood. Ter bevordering van zijn zieleheil bouwde zijn zoon graaf Willem II rond 1250 bij het gehucht Eik en Duinen een kapel. Nadat Eik en Duinen in 1331 een parochie was geworden, werd hier ook begraven. In elk geval sinds 1400 maakte de kapel ook naam als bedevaartplaats ter ere van Maria.

Tegenwoordig is Eik en Duinen vooral als begraafplaats bekend. Ter onderscheiding van de naburige, in 1891 gestichte begraafplaats Nieuw Eikendynen wordt de dodenakker sindsdien met Oud Eik en Duinen aangeduid.

Op het thans 13,5 hectare grote terrein bevinden zich ongeveer 20.000 familiegraven, waarop in de loop der tijd naar schatting 340.000 mensen zijn begraven. Onder hen bevinden zich Kuyper, Mesdag, Couperus, Fie Carelse, Pisuisse en andere bekende Nederlanders.

Begraafplaats Daalseweg Nijmegen. Foto: Marco van Wieringen

PRIESTERKELDER

Op het rooms-katholiek kerkhof te Zwolle bevindt zich een grafkelder welke bestemd is voor het bijzetten van de heren geestelijken. Deze kelder werd gebouwd in de jaren 1863 - 1864. De kelder bestaat uit twee gedeeltes. Een deel was gereserveerd voor de geestelijken die in Zwolle werkten of gewerkt hadden, de andere helft was gereserveerd voor de geestelijken die ergens anders vandaan kwamen, maar graag op ons kerkhof begraven wilden worden.

Na vijftieng jaar gesloten te zijn geweest moest, in verband met de bijzetting van het stoffelijk overschot van een eerwaarde mijnheer pastoor, de grafkelder weer worden opengemaakt in maart 1993.

De ingang is in het pad gelegen. Men dient eerst enige tegels en een laag zand te verwijderen, waardoor men op de eigenlijke afsluiting komt, namelijk ijzeren platen. Wanneer deze zijn verwijderd komt men via een trap en een voorportaalje in de kelder.

Tot onze ontsteltenis bleken de ijzeren platen in slechte staat, en het geheel (zand met tegels) werd gedragen door minieme ijzeren staafjes. Als je nagaat dat de tractor er dagelijks overheen rijdt, en er aan denkt wat er had kunnen gebeuren...

De kelder op zich is bouwkundig in goede staat bevonden, alleen hij is niet meer waterdicht..

Er zijn aan beide kanten ijzeren stellingen geplaatst waarop boven en onder de kisten kunnen worden geplaatst. Er bevinden zich, op de bovenste stelling, aan de rechterkant, elf kleinere kistjes met stoffelijke resten die reeds eerder overgekist zijn. Op de onderste

stelling in dit deel staan drie normale kisten met stoffelijke resten, en op de linker onder stelling nog een.

Het geheel bevond zich in een zodanige toestand dat alles overgekist moest worden. Dit is in een dag door onze medewerkers netjes en discreet gedaan. De ijzeren stellingen kregen nog een opknap- en onderhoudsbeurt, en het geheel werd schoongemaakt zodat de kistjes, welke zolang in de kapel waren ondergebracht, weer in de kelder geplaatst konden worden.

De ingang zal door een aannemer van een degelijke afsluiting/toegang worden voorzien. Het bovengedeelte dat boven de eigenlijke kelder ligt wordt afgegraven en waterdicht gemaakt omdat, volgens deskundigen, daar de oorzaak ligt van het water in de kelder. De kelder wordt voor een 5-jaarlijkse inspectie opgenomen in het beheersplan.

MARJAN VAN DER VEER

Recensies

'Akkers van het verleden' door Jan van der Woude

Bij de vereniging van nederlandse Gemeenten (VNG) kwam onlangs het boek 'Akkers van ons verleden' van haar recentelijk gepensioneerd beleidsmedewerker Jan van der Woude uit. Het is vooral praktisch gericht en daarom alleen al is het een belangrijke publikatie. Besturen en beheerders van begraafplaatsen worden met dit boek geholpen om een beleid te ontwikkelen dat recht doet aan de diverse functies van de dodenakkers. Het is voor hen een wegwijzer. Dat neemt niet weg dat vele anderen er ook hun voordeel mee kunnen doen: historische verenigingen, kunstenaars, steenhouwers, uitvaart-ondernemers. Het boek geeft met name de stand van zaken weer zoals die is ontstaan na de invoering van de nieuwe Wet op de Lijkbezorging in 1991 (veertig jaar duurde het voordat die er eindelijk kwam!). De vraag wordt behandeld welke middelen de besturen van de begraafplaatsen tot beschikking staan. Maar diezelfde besturen dienen een andere houding aan te gaan nemen, omdat de dodenakkers meer moeten bieden dan alleen traditionele zaken zoals de bescherming van de grafrust.

De emotionele betekenis: het is een plek om te kunnen rouwen, daar moet meer aandacht aan besteed worden. De culturele betekenis: de geschiedenis die de plek weerspiegelt, de waardevolle monumenten die erop staan, mag niet vergeten worden. Ook de landschappelijke functie (denk hierbij ook aan de vaak bijzondere flora en fauna) is belangrijk. Uit de belangrijke opvatting dat de dodenakker niet als slechts als een bedrijf gezien dient te worden, maar als een vitaal onderdeel van de samenleving, vloeit voort

dat een afzonderlijke bestuurscommissie niet gewenst is. Beter is een direkt bestuur door B&W (maar deze portefeuille niet aan de wethouder voor de bedrijven c.q. Groenvoorziening) of door het kerkbestuur. Zo kan een geïntegreerde aanpak nagestreefd worden.

Overzichtelijk worden de diverse aspecten behandeld. Soms wat saai omdat het een opsommend karakter heeft, en er wordt hier en daar in herhaling vervallen. Dat de begraafplaats een ordelijk aanzien moet bieden, daarover kan getwist worden. Er zijn namelijk ook stemmen die zeggen dat de natuur voorrang moet hebben, zoals in de zogenaamde bos- en natuurbegraafplaatsen. Een consequentie hiervan kan zijn dat het duurzame materiaal, waar Van der Woude voor pleit, als de pest geweerd wordt. Als ik het niet verkeerd inschat zal de vraag naar een plek op een bos- of natuurbegraafplaats de komende tijd stijgen. Eigenlijk zou deze keuze voor iedereen mogelijk moeten zijn. Het boek sluit af met een prima register. Helaas opent het met een flauw Ten geleide, dat tevens een forse fout bevat: 'vroeger begroef men in de kerken (-), later begroef men rond de kerken'. Het Concilie van Braga (563) verbood het begraven in de kerk; begraven op het kerkhof was wel toegestaan. Pas in 813 kwam er via het Concilie van Mainz toestemming voor het begraven in de kerken, en dat als privilege voor de hoge geestelijkheid en verdienstelijke leken, zoals weldoeners, vorsten en hoge ambtenaren. Desondanks: een belangrijke publikatie, zoals gezegd.

J. van der Woude: Akkers van ons verleden. Bestuurlijke en daadwerkelijke zorg voor begraafplaatsen. (VNG uitgeverij, Den Haag, 1993. ISBN 90-322-7204-7). Prijs: f 27,50.

CEES VAN RAAK

'De laatste tekst' door Karin Pullen

Het opstellen van een rouwadvertentie of een rouwkaart vraagt zorg en aandacht. Als een firma in een advertentie meedeelt dat haar directeur is overleden, kan zij echt niet volstaan met de mededeling van het overlijden en de vermelding waar en wanneer de begrafenis of crematie zal plaatsvinden.

Woorden van waardering, van toepassing op de overledene, kunnen niet achterwege blijven. De bekendmaking van het overlijden van een familielid, vriend of vriendin, vraagt een veel persoonlijker tekst. De tekst van de rouwadvertentie of rouwkaart is een van de laatste mogelijkheden om gevoelens van waardering en liefde voor de overledene te uiten. Kenmerk van een levende taal is dat het taalgebruik zich in de loop der jaren wijzigt. Duidelijk komt dat tot uiting in de rouwadvertenties. De vele jaren gebruikelijke zinsneden 'Heden nam God tot zich' en 'Heden

ontsliep' zijn eerlijk gemeend, maar geven nauwelijks persoonlijke gevoelens weer. Vaak werd de doodsoorzaak niet vermeld. Ook daar is tegenwoordig meer openheid in. Juist in de laatste tekst die over een ons dierbaar mens geschreven wordt, willen we onze persoonlijke gevoelens leggen. Het formuleren van persoonlijke gedachten - zeker als het onder tijdsdruk moet gebeuren - is echter niet gemakkelijk. Bespreek eventueel datgene wat u wil verwoorden met iemand die u met de redactie wil helpen. Het is belangrijk dat taal- en stijlfouten vermeden worden. Deze en andere zaken worden behandeld in het informatieve boekje van Karin Pullen. Het bevat tal van nuttige wenken en geeft vele voorbeelden.

Karin Pullen: De laatste tekst (Uitgeverij Auctor te Apeldoorn; ISBN 90-71844-62-5). Prijs: f 19,50.

HENK MANDERSLOOT

Taal bij de dood, speciale uitgave van tijdschrift 'Onze Taal'

Het maandblad *Onze Taal* wil op een prettig leesbare en taalkundig verantwoorde wijze inzicht geven in alle zaken die het taalgebruik betreffen. Het juni-nummer betreft een speciale aflevering over het taalgebruik bij de dood. Dit levert vier interessante en vooral originele artikelen op. Het eerste artikel is van Jos Paardekoper en behandelt de taal van rouwadvertenties. In twee bladzijden wordt met allerlei wetenswaardige feitjes antwoord gegeven op de volgende, door de schrijver zelf gestelde vragen: Schrijven we onze overlijdensberichten tegenwoordig anders dan vroeger? Wat komt er kijken bij het opstellen van een 'In Memoriam'? En welke

woorden laten we tijdens de begrafenis of crematie maar liever aan de uitvaartleider over? Het tweede artikel sluit hier naadloos op aan: een interview met Herman Bakker, uitvaartleider van beroep. In het derde artikel gaat de heer A.J. Klei dieper in op wat wel en niet gepast is in een overlijdensbericht. In een blad wat over onze taal gaat, is de stelling 'dat een overlijdensbericht zakelijk van toon en sober van taal dient te zijn' begrijpelijk. Maar volgens mij is het toch in de eerste plaats van belang dat de mensen de vrije hand krijgen in het uitdrukken van hun gevoelens! De serie artikelen wordt afgesloten door Riemer Reinsma over verzachtende beeldspraak: 'Eufemisme en de dood'. Dit stukje beperkt zich niet alleen tot Nederland, ook

het eufemistisch taalgebruik in andere landen, zoals Amerika en Japan, wordt aangehaald.

Dit nummer geeft veel en zeer leesbare informatie over het taalgebruik bij de dood. Een aanrader voor ieder die maar een beetje geïnteresseerd is geraakt.

'Welke taal spreken we bij de dood?' Special Onze Taal, maandblad van het Genootschap Onze Taal, nummer 6, juni 1993. Telefoon 070-3561220. Prijs los nummer f 5,-.

ROY P. DE BEUNJE

Graven Images'

by Arnold Swartzman. Foreword by Chaim Potok

De ondertitel van dit boek - 'Graphic motifs of the Jewish Gravestone' - moet letterlijk genomen worden. Dit kleine, maar mooi gebonden boek bestaat uitsluitend uit foto's van de grafische motieven op joodse grafstenen uit heel Europa. De tekst naast elke foto vertelt iets van de traditie, geschiedenis en legende van de joodse historie in Europa. Meer dan tweehonderd kleurenfoto's geven een fascinerend beeld van de joodse grafstenen in Europa. De foto's zijn gerangschikt aan de hand van een overeenkomst van de afbeeldingen. Hierdoor wordt telkens bij de eerste van zo'n 'serie' tekst en uitleg gegeven en bij de rest alleen plaats en land vermeld. Soms is dit jammer en zou je ook bij deze foto's meer informatie willen hebben. Men moet er wel rekening mee houden dat de fotograaf Arnold Schwartzman hiervoor alleen close-ups van de grafstenen gemaakt heeft. Dus geen overzichtfoto's van de dodenakker als geheel. Bij veel boeken over joodse begraafplaatsen is dit het geval. Dit komt vooral door het feit dat de meeste joodse geboorte- en overlijdensregisters in de Tweede Wereldoorlog zijn vernietigd en de joodse grafstenen de belangrijkste bronnen zijn geworden voor de joodse geschiedenis. Maar in dit boek gaat het vooral om de schoonheid en importantie van de afzonderlijke grafsteen-afbeeldingen. Het boek bevat

een mooie inleiding van de joodse schrijver Chaim Potok. Door de vormgeving en hoeveelheid foto's is dit toch vooral een kijkboek geworden, waardoor het soms jammer is dat het formaat van het boek zo klein is. De prachtige foto's hadden een grotere bladspiegel verdiend.

Arnold Schwartzman: Graven Images. Graphic Motifs of the Jewish Gravestone. Foreword by Chaim Potok. (Abrams Art Books. ISBN: 0.8109.3377.2) Prijs: f 55,-.

ROY P. DE BEUNJE

(E)motions

Een vrouw sterft

Haar man, Johan Veenstra, blijft geschokt en ontredderd achter. Zijn bestaan wankelt, de grond is onder zijn voeten weggeslagen. Hij moet de eenzame weg van de rouw gaan om zichzelf terug te vinden. Omdat de ervaringen op deze weg ten diepste niet in woorden zijn uit te drukken heeft Johan Veenstra, zo schrijft hij in het programmaboekje van (E)motions, geprobeerd ze in theatrale vorm te verbeelden.

Een kind sterft.

Haar vader ziet iets meer dan een jaar later een totaaltheatervoorstelling: (E)motions.

In het openluchttheater van Hellevoetsluis, omzoomd door ruisende hoge bomen, wordt in de vallende avondschemering een haast mystieke sfeer opgeroepen.

Waat de woorden van Johan Veenstra tekort schoten, schieten de taal van de dans, de muziek, de zang, het licht en het vuur hem te hulp. Symbolen behoeven geen woorden.

In een samengebalde vorm, waardoor de aandacht geen moment verslapt, ontrolt zich zijn verhaal en ontrolt zich ten dele het verhaal van allen die rouwen.

Gedurende de hele voorstelling zijn 'tempelwachters' aanwezig die (heel duidelijk in hun kostuums) een bovenmenselijke maat vertegenwoordigen. Ze staan voor de onherroepelijke scheiding tussen de wereld van het leven en die van de dood. Ze zijn indrukwekkend en beangstigend, maar kunnen niet worden ontkend of ontlopen.

Veel momenten zijn van een bijzondere directheid. De peilloos diepe wanhoop van de man, vormgegeven in de tegen de grond geslagen danser en de jammerklacht van de stem van zijn innerlijk, gaat door merg en been.

De rol van de directe omgeving is herkenbaar. Vrienden kunnen om je heen staan en je beschutten - en van geluk mag hij spreken die dan echte vrienden heeft-, maar er komen ook momenten dat je verdwaasd en niet bereikbaar rondloopt, terwijl hun woorden onherkenbare klanken zijn.

Uiterst moeilijk is het ook als de omgeving vindt dat het rouwen lang genoeg heeft geduurd, en vervolgens overgaat tot de orde van de dag.

De man gaat zijn weg, hij heeft geen keus. Niet alles is donker, er zijn momenten van hoop.

In een aangrijpende slotscène verbrandt de man tenslotte de jurk van de vrouw, die tastbare herinnering waaraan hij zich vastklampte. Hij komt los, hij gaat weer open.

Het verdriet blijft, maar hij is er doorheen gegaan en er als een ander mens uitgekomen. Het heeft hem niet langer volledig in de greep.

Iemand geeft het verhaal van zijn verdriet vorm.

Iemand anders kijkt er naar, en wordt af en toe diep geraakt.

Ieder heeft zijn eigen verhaal, daarom is niet alles direct navoelbaar. Veel wel.

Ik hoop dat de voorstelling die ik heb gezien, hoewel het de laatste was van het seizoen, niet de laatste zal zijn.

Johan Veenstra spreekt in het programmaboekje de hoop uit dat wat zo onbegrijpelijk lijkt en onbespreekbaar blijft, door de voorstelling mee te beleven, wat duidelijker en daardoor meer bespreekbaar zal worden. Daartoe geeft hij zichzelf bloot. Het heeft zin gehad.

EXCURSIE APELDOORN

Op 28 augustus vindt een excursie naar Apeldoorn plaats onder leiding van Wim Vlaanderen. Uw gastheer die dag is Jaap van der Woude. We bezoeken drie begraafplaatsen, die hoewel ze heel verschillend van aanleg zijn als kenmerk hebben dat ze allen in een natuurlijke omgeving aangelegd zijn. De autotochten voeren ons langs natuurgebied.

Programma

- 10.30 - 11.00 uur Ontvangst met koffie begraafplaats Soerenseweg 71 in Apeldoorn
11.00 - 12.00 uur Rondleiding begraafplaats aan de Soerenseweg.
12.30 - 13.15 uur De lunch gebruiken we in hotel Nieland.
13.30 - 14.15 uur Bezoek aan de natuurbegraafplaats Assel en bezichtiging van de kapel. De rondleiding wordt geleid door de gebroeders I.H. Westerwordt.
14.30 - 16.00 uur Rondleiding op de begraafplaats Heidekot (1940). Dit is de grootste begraafplaats van Apeldoorn.

U hebt het gelezen; het wordt weer een interessante Terebinth-excursie.

De kosten van deze excursie zijn laag; namelijk f 15,- per persoon voor de lunch. Alle deelnemers aan de excursie ontvangen een naslagwerk.

U KOMT TOCH OOK!

Opgave kan geschieden bij het Terebinth-bureau: Dodeweg 31 - 3832 RE Leusden - tel: 033 -65 33 80. Wanneer er op dat moment niemand aanwezig is, spreek gerust het antwoordapparaat in. Gelieve duidelijk te spreken wanneer u daarvan gebruik maakt.

Hoe bereikt u de Soerenseweg?

- Vanaf het NS Station neemt u lijn 10 en stapt uit bij de Robijnstraat.
- Route vanaf Zwolle: afslag Apeldoorn Noord, 1e verkeerslicht recht, volgende verkeerslicht links, daarna bij het 4e verkeerslicht links waar u na circa 50 meter recht de oprijlaan van de begraafplaats kan oprijden.
- Route vanaf Amersfoort: Afslag Kootwijk (Apenheul), doorrijden tot voorbij de Julianatoren bebouwde kom Apeldoorn, bij verkeerslichten rechtsaf slaan, waarna u bij de volgende verkeerslichten linksaf slaat en de Soerenseweg aantreft.

VERENIGINGSNIEUWS

De Kaartenbak

Het aantal leden op 1 augustus (1 juni) is 376 (363), waarvan 82 (82) organisaties. Daarvan heeft 70% de contributie al voldaan (de particuliere leden scoren hier hoog). In januari vroeg de penningmeester om de bijdrage over te maken (postrekening 147 99 59 of bankrekening 54 41 15 422). Het stuk voor stuk binnenhalen van contributie is vrijetijdswerk, dus ... heeft u al betaald? De in het werkplan opgenomen ledenwerfactie voorziet in een stijging eind 1993 tot boven de 500. We hopen dat het symposium op 18 september voor een flink deel daarvan zal zorgen. Ons werk en de belangstelling groeit sterker dan de ledenaanwas. (Veel) meer leden zijn nodig voor: meer draagvlak, inzet van meer mensen, meer geld en meer invloed. → →

Brochure

De Terebinth brochure bestaat in de huidige vorm vanaf eind 1991, en de voorraad raakt op. Er zijn signalen die om vernieuwing vragen (bredere inhoud en illustratie). Het bestuur heeft besloten om nu 1000 stuks in herdruk te maken en dit najaar te gaan werken aan een nieuw ontwerp.

Cursus begraafplaatsmedewerker/-beheerder

Vanaf september gaat gedurende 12 weken aan het agrarisch opleidingscentrum De Groene Welle te Zwolle deze cursus op proef van start. De inhoud en didactische opzet zijn door Vereniging de Terebinth samen met genoemde school ontwikkeld. De cursus dient als proef voor de definitieve versie, waarover wordt overlegd met de landelijke agrarische opleidingsorganisaties. De definitieve lessenreeks zal worden uitgebracht in de Terebinth-reeks als nr 2. Het bestuur heeft besloten om een begeleidingsgroep samen te stellen welke na evaluatie van de proef de cursus als een landelijke activiteit zal beheren.

De uitvoeringsorganisatie (docenten, lokaties etc) wordt bij het Terebinth-bureau ondergebracht.

Terebinth-bureau geëvalueerd

In twee bijeenkomsten is het reilen en zeilen nauwkeurig doorgesproken door een bestuursdelegatie en de medewerkers.

Het bureau is op 12 maart gaan draaien, en is nu van dinsdag t/m donderdag bereikbaar tussen 10.00 en 16.00 uur.

We kunnen zeer tevreden zijn met wat nu (al) is bereikt. Het bestuur heeft een vergoeding op declaratie-basis toegekend, rekening houdend met wat op de ledenvergadering is besloten. Verbetering is ook nodig: coördinatie en bereikbaarheid.

Belangrijke uitkomsten zijn: het bureau kent twaalf verschillende taakgebieden, die met behulp van leidraden "op de rails" worden gehouden. Enkele leidraden zijn nog in de maak (zoals sponsoring en bedreigde begraafplaatsen). Binnenkort zal het archief volgens de regelen der kunst zijn ingericht. Met dit alles liggen we goed op schema vergeleken met wat in het werkplan 1993 is voorgenomen. Behalve bij het Terebinth-bureau is er ook voortgang bij het Terebinthdocumentatie centrum: de kwalitatieve verbetering (methoden en inzet) is in aantocht.

Goed nieuws dus, maar .. de coördinator is nog niet gevonden.

Subsidie

In overleg met het Prins Bernhardfonds is voor de inrichting en het functioneren van het Terebinth-bureau een subsidie aanvraag ingediend bij het Cultuurfonds van de Bank van Nederlandse Gemeenten. Over onze aanvraag wordt in september beslist. Daarnaast zal het bestuur in augustus bij anderen drie aanvragen indienen voor specifieke projecten: het wegnemen van bedreigingen bij begraafplaatsen en de begeleiding van inventarisaties, het adviseren van begraafplaatshouders over beheer en reglementen, de cursus begraafplaatsmedewerker/beheerder.

Mortalis

Nummer 1 werd redelijk tot zeer goed ontvangen. Onze bijdrage daarin bevindt zich in goed gezelschap. Dat wilden we graag weten alvorens na te denken over vervolgstappen.

De komende maanden willen we nagaan of verdere samenwerking van Terebinth met Mortalis mogelijk is. Bij dat voorbereidende werk wordt nauw samengewerkt met de Nieuwsbrief redactie en - uiteraard - Peter Westerling, de uitgever van Mortalis. Een eerste stap is het uitbreiden van onze bijdrage in het volgende nummer.

Indien mogelijk zouden wij vervolgens onze inbreng willen gaan leveren op het gebied van journalistieke deskundigheidsbevordering en verdere ontwikkeling van de bladformule, een en ander overeenkomstig het door leden vastgestelde werkplan 1993. Daartoe zijn afspraken nodig over financiële samenwerking, redactiesamenstelling en koppeling van het lidmaatschap en abonnement. Deze onderwerpen hangen samen, en zullen als een pakketje in november ter beslissing worden voorgelegd aan de leden. Mortalis nr. 2 verschijnt in september.